

© Ministerstvo spravedlnosti České republiky, www.justice.cz. [Překlad již zveřejněný na oficiální webové stránce Ministerstva spravedlnosti České republiky.] Povolení k opětovnému zveřejnění tohoto překladu bylo uděleno Ministerstvem spravedlnosti České republiky pouze pro účely zařazení do databáze Soudu HUDOC.

© Ministry of Justice of the Czech Republic, www.justice.cz. [Translation already published on the official website of the Ministry of Justice of the Czech Republic.] Permission to re-publish this translation has been granted by the Ministry of Justice of the Czech Republic for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 14. února 2019 ve věci č. 5556/10 – *SA-Capital Oy proti Finsku*

Senát první sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že nedošlo k porušení práva na spravedlivý proces dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy, když shledal způsob, kterým soud druhého stupně přihlédl v rámci řízení o omezení hospodářské soutěže k nepřímým svědectvím osob, za odůvodněný. Námitky stěžovatelky na porušení čl. 6 odst. 1 a 2 Úmluvy pro údajné přesunutí důkazního břemene a nerespektování zásady presumpce neviny odmítl jako zjevně neopodstatněné.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelka, obchodní společnost, byla v rámci řízení o omezení hospodářské soutěže spolu s dalšími společnostmi působícími na trhu s výrobou asfaltu obviněna z provozování kartelu na celostátní i regionální úrovni. V rámci kartelu měly být uzavírány dohody o cenách, o rozdělení trhu, o ovlivnění výběrových řízení ve prospěch dosažení předem dohodnutého cíle (tzv. *bid-rigging* dohody) a užívány další praktiky omezující hospodářskou soutěž v daném odvětví. Na základě odvolání úřadu pro ochranu hospodářské soutěže se věc dostala až k nejvyššímu správnímu soudu, který oproti soudu prvního stupně nerozlišoval mezi uzavíráním státních nebo regionálních dohod či dohod se soukromým sektorem, nýbrž konstatoval existenci jednoho vnitřně propojeného celostátního kartelu. Tím ovšem došlo ke zpřísnění sankcí uložených stěžovatelce, jejíž účast na kartelu nebyla prokázána ve všech regionech. Svě závěry přitom soud vyvodil mimo jiné z nepřímých důkazů, jako byly svědecké výpovědi, které obsahovaly informace získané od třetích osob.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 6 ODST. 1 A 3 ÚMLUVY

Stěžovatelka namítala, že došlo k porušení čl. 6 odst. 1 a 3 písm. d) Úmluvy, když se nejvyšší správní soud v odůvodnění svého rozsudku opřel mimo jiné o nepřímé důkazy, konkrétně o svědecké výpovědi zprostředkovávající vyjádření třetích osob, které ovšem stěžovatelka nemohla podrobit výslechu.

a) K přijatelnosti

Vláda nerozporovala, že článek 6 Úmluvy je na projednávanou věc použitelný ve své trestní složce, k čemuž výslovně dospěl nejvyšší správní soud v odůvodnění svého rozhodnutí. Soud se proto rozhodl danou otázku rovněž posuzovat ve světle čl. 6 odst. 1 Úmluvy v jeho trestní složce.

b) K odůvodněnosti

Zásady kontradiktornosti řízení a rovnosti zbraní jakožto nedílné součásti práva na spravedlivé projednání věci ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy vyžadují „spravedlivou rovnováhu“ mezi účastníky řízení, tj. aby každému z účastníků byla poskytnuta přiměřená možnost předložit své argumenty za podmínek, které jej podstatně neznevýhodňují vůči protistraně (*Regner proti České republice*, č. 35289/11, rozsudek velkého senátu ze dne 19. září 2017, § 146). Tyto zásady však nejsou absolutní. Jakákoliv omezení těchto práv nesmí zasahovat do jejich samotné podstaty (*Fitt proti Spojenému*

království, č. 29777/96, rozsudek velkého senátu ze dne 16. února 2000, § 45–46). Primárním cílem čl. 6 odst. 1 Úmluvy je přitom zajištění spravedlivého řízení jako celku (*Ibrahim a ostatní proti Spojenému království*, č. 50541/08 a další, rozsudek velkého senátu ze dne 13. září 2016, § 250–251). Záruky obsažené ve třetím odstavci článku 6 Úmluvy jsou pouze specifickými aspekty obecně pojímaného práva na spravedlivý proces, jejichž hlavním cílem je přispívat k zajištění celkové spravedlnosti trestního řízení (*Correia de Matos proti Portugalsku*, č. 56402/12, rozsudek velkého senátu ze dne 4. dubna 2018, § 119–120). Soud proto posuzuje námitky na poli čl. 6 odst. 1 a 3 Úmluvy společně.

Soud dále připomněl, že věcný rozsah trestní složky článku 6 Úmluvy se prostřednictvím autonomního výkladu pojmu „trestní obvinění“ postupem času rozšířil i na další řízení, která do kategorie trestního práva tradičně nespádala, včetně řízení, která se týkají dodržování pravidel hospodářské soutěže (*Deweer proti Belgii*, č. 6903/75, rozsudek ze dne 27. února 1980, §46–47). Vzhledem k tomu, že existují různě závažná „trestní obvinění“, Soud uznal, že zatímco přísnější požadavky se uplatní, jde-li o tvrdé jádro trestního práva, na kvazi-trestní řízení se tyto záruky s jejich plnou přísností nemusí nutně uplatnit (*Jussila proti Finsku*, č. 73053/01, rozsudek velkého senátu ze dne 21. listopadu 2006, §43). Tento odstupňovaný přístup přitom odráží zaměření Soudu na zajištění spravedlivosti řízení jako celku při zajištění práva na obhajobu, stejně jako zájmů veřejnosti a případných obětí na vymahatelnosti práva (*Schatschaschwili proti Německu*, č. 9154/10, rozsudek velkého senátu ze dne 15. prosince 2015, § 100–101).

Co se týče použitelnosti důkazů v trestním řízení, dle ustálené judikatury Soudu článek 6 Úmluvy nestanoví žádná pravidla ohledně přípustnosti důkazů (*Schenk proti Švýcarsku*, č. 10862/84, rozsudek ze dne 12. července 1988, § 45–46). Posouzení této otázky tak Soud obecně ponechává na vnitrostátních soudech (*Vidal proti Belgii*, č. 12351/86, rozsudek ze dne 22. dubna 1992, § 33), ledaže by jejich rozhodnutí byla svévolná nebo zjevně nepřiměřená (*Ajdarić proti Chorvatsku*, č. 20883/09, rozsudek ze dne 13. prosince, § 32). Soud dále upozornil, že je třeba rozlišovat mezi otázkou přípustnosti důkazů a právy obhajoby ve vztahu k důkazům, které byly soudy připuštěny (*Barberà, Messegue a Jabardo proti Španělsku*, č. 10590/83, rozsudek ze dne 6. prosince 1988, § 68). Z hlediska práva na obhajobu je nutné zkoumat, zda důkazy předložené ve prospěch či v neprospěch žalovaného byly provedeny tak, aby byl zajištěn spravedlivý proces (*Horvatić proti Chorvatsku*, č. 36044/09/09, rozsudek ze dne 17. října 2013, § 78). Soud přitom bere v potaz, zda měl žalovaný možnost rozporovat pravost těchto důkazů a napadnout jejich použití. V této souvislosti musí být přihlédnuto ke kvalitě důkazu, jakož i k okolnostem, za kterých byl získán, a zda tyto okolnosti nemohou zpochybnit jeho spolehlivost a přesnost (*Bykov proti Rusku*, č. 4378/02, rozsudek velkého senátu ze dne 10. března 2009, § 89).

V předmětné věci Soud označil za stěžejní, zda bylo z hlediska práva na obhajobu vnitrostátní řízení spravedlivé, když se nejvyšší správní soud ve svém rozhodnutí opřel o důkazy, které před ním nemohly být přímo provedeny. Zdůraznil ale, že je třeba posuzovat řízení jako celek a s přihlédnutím k povaze daného řízení a konkrétním okolnostem věci. V této souvislosti uznal, že případy týkající se hospodářské soutěže obvykle zahrnují složité právní a skutkové otázky, což nutně vede k potřebě opatřit různorodé důkazy. Zároveň poukázal na silný veřejný zájem ve věcech vymáhání soutěžního práva, jakož i na skutečnost, že v těchto řízeních jsou sankce zpravidla ukládány právníkům osobám. V předmětné věci Soud postupně zkoumal důvody, proč rozhodnutí spočívalo v takovém rozsahu na nepřímých výpovědích, význam neproověřených nepřímých důkazů k objasnění rozhodných skutečností a spravedlivost řízení jako celku se zvláštním ohledem na práva obhajoby.

1. Důvody pro využití svědeckých výpovědí

Před soudem prvního stupně bylo v rámci plně kontradiktorního řízení provedeno velké množství důkazů navržených jak ze strany úřadu pro ochranu hospodářské soutěže, tak ze strany žalovaných. Soud prvního stupně přitom shledal, že žalované společnosti včetně stěžovatelky byly součástí celostátního kartelu, který ovlivňoval vládní veřejné zakázky v oblasti asfaltového průmyslu. Stejný

závěr ale neučinil ve vztahu ke stěžovateli, jde-li o zakázky na úrovni regionů a v soukromém sektoru.

V rámci odvolacího řízení se tak nejvyšší správní soud musel zabývat tím, zda hodnocení soudu prvního stupně ohledně rozsahu věcně a místně relevantního trhu bylo správné. Hlavní otázka se tak netýkala pouze skutkového stavu, ale vyžadovala i řadu komplexních ekonomických, věcných či právních úvah. Stěžovatelce přitom bylo u příležitosti přípravného jednání umožněno, aby označila důkazy k prokázání rozhodných skutečností. Kromě předvolání šesti svědků však stěžovatelka nepožadovala provedení dalších důkazů, ač si musela být vědoma námitek obsažených v odvolání úřadu, včetně jeho možných dopadů (*Vilches Coronado a ostatní proti Španělsku*, č. 55517/14, rozsudek ze dne 13. března 2018, § 42). Soud proto nepovažoval způsob a míru využití svědeckých výpovědí ze strany nejvyššího správního soudu za nedůvodnou.

2. Význam neproověřených nepřímých důkazů

Nejvyšší správní soud pečlivě zvážil a vysvětlil zásady, dle kterých bylo třeba postupovat při hodnocení důkazů podle vnitrostátního i unijního práva. V tomto ohledu podtrhl, že dokazování v oblasti ochrany hospodářské soutěže se oproti trestnímu řízení neřídí stejnými důkazními standardy. Skutkové okolnosti a z nich plynoucí důsledky proto mohou být vyvozovány i z toho, že neexistuje jiné rozumné vysvětlení, proč dané společnosti postupovaly ve vzájemné shodě. K prokázání takové zakázané spolupráce lze použít i nepřímých důkazů. Nejvyšší správní soud dospěl k závěru, že je z hlediska omezujících praktik třeba pohlížet na asfaltový průmysl jako na jeden věcně a místně relevantní trh, přičemž shledal, že žalované společnosti byly účastny na kartelu, který svým rozsahem pokrýval veškeré sektory, v rámci kterých jsou zadávány zakázky na dodávku asfaltu.

Zjištění, že se stěžovatelka podílela na kartelové dohodě, bylo dosaženo na základě listinných důkazů a řady svědeckých výpovědí převážně bývalých zaměstnanců a řídicích osob žalovaných společností. Ti byli vyslechnuti soudem první nebo druhé instance, pročez z pozice zúčastněných osob zpravily soudy o svých vlastních zkušenostech. Jeden z těchto svědků, bývalý vlastník jedné ze společností, přitom přímo označil stěžovatelku za účastníka kartelové dohody. Dle Soudu nic nenasvědčovalo tomu, že by se Nejvyšší správní soud ve významné míře opíral o nepřímá svědectví (*Hedström Axelsson proti Švédsku*, č. 66976/01, rozhodnutí ze dne 6. září 2005). Jakkoli svědci mohli ve svých výpovědích zprostředkovat informace z druhé ruky, Soud nebyl přesvědčen o tom, že by tyto nepřímé důkazy měly rozhodující vliv na výsledek předmětného řízení.

3. Spravedlivost řízení jako celku

Soud se dále zabýval tím, zda byla případná znevýhodněná pozice obhajoby v důsledku použití nepřímých důkazů vyváжена dostatečnými vyvažujícími faktory. K tomu uvedl, že právo stěžovatelky na předložení důkazů, kterými by mohla vyvrátit důkazy protistrany, a na zpochybnění ostatních důkazů bylo plně respektováno. Jak v písemné, tak v ústní fázi řízení před nejvyšším správním soudem mohla stěžovatelka uplatnit práva obhajoby, která jí poskytovala odpovídající záruky rovněž ve vztahu k důkazům, na jejichž základě vnitrostátní soudy dospěly ke svému rozhodnutí. Námitkám stěžovatelky se tudíž v řízení dostalo patřičné pozornosti. Závěry vnitrostátních soudů se opíraly o značné množství vnitřně sourodých důkazů, jejichž věrohodnost a spolehlivost se stěžovatelce nepodařilo zpochybnit. Ve vzájemném souhrnu přitom tyto důkazy vylučovaly možnost jiného vysvětlení jednání dotčených společností, nežli byla jejich účast na kartelu. Soud proto učinil závěr, že za okolností dané věci byl rozsah, v jakém se nejvyšší správní soud opřel ve svém rozhodnutí o nepřímé důkazy, ospravedlnitelný. K porušení celkové spravedlivosti řízení dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy tedy nedošlo.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 6 ODS. 1 A 2 ÚMLUVY

Stěžovatelka dále na poli čl. 6 odst. 1 a 2 Úmluvy namítala, že nejvyšší správní soud ve věci uplatnil nižší důkazní standard, než je obecně vyžadován v trestních věcech (nade vši rozumnou pochybnost), ba dokonce v občanském soudním řízení (vysoká míra pravděpodobnosti). Zároveň měl také na

stěžovatelku přesunout důkazní břemeno, čímž údajně došlo k porušení zásady presumpce nevinny (*Barberà, Messegué a Jabardo proti Španělsku*, cit. výše, § 67–68).

Soud připomněl, že ačkoliv je neslučitelné s článkem 6 Úmluvy, aby bylo odsouzení obviněného v trestním řízení založeno čistě na jeho mlčení nebo odmítnutí vypovídat či předložit důkazy, tam, kde situace jasně vyžaduje vysvětlení ze strany obviněného, mohou být jeho mlčení či jiná reakce vzaty v úvahu při posuzování přesvědčivosti důkazů shromážděných obžalobou (*John Murray proti Spojenému království*, č. 18731/91, rozhodnutí ze dne 8. února 1996). Soud konstatoval, že úřad pro ochranu hospodářské soutěže předložil rozsáhlé důkazy o existenci kartelu, jejichž věrohodnost či spolehlivost ani skutečnosti z nich plynoucí nebyli obvinění schopni vyvrátit. Za těchto okolností nelze tvrdit, že nejvyšší správní soud přesunul důkazní břemeno na stěžovatelku (*a contrario Telfner proti Rakousku*, č. 33501/96, rozsudek ze dne 20. března 2001, § 15) či že by zde byly jakékoliv náznaky svévole při volbě použitelného důkazního standardu. Námitku stěžovatelky na porušení čl. 6 odst. 1 a 2 Úmluvy proto odmítl jako zjevně neopodstatněnou.

III. Oddělená stanoviska

Soudce Wojtyczek ve svém souhlasném stanovisku zpochybnil postoj Soudu v dané věci, neboť jím nepřímě připustil, že se trestní soudy mohou opírat o nepřímá svědectví, pakliže pro to budou mít dostatečné důvody. Zavedením třístupňového testu Soud identifikoval novou kategorii důkazů, jejichž použití by mělo být podrobeno zvýšené kontrole, čímž zasáhl do hodnocení důkazů, jež dle tradičního vnímání spadá do výlučné pravomoci vnitrostátních soudů.

Soudkyně Koskelo ve svém souhlasném stanovisku považovala za neuspokojivé, že Soud nevysvětlil, proč se rozhodl posoudit námitku stěžovatelky ohledně použití nepřímých důkazů pouze na poli čl. 6 odst. 1 Úmluvy, a nikoli ve světle čl. 6 odst. 3 písm. d), kde existuje rozsáhlá judikatura k užití svědectví osob, jež se nemohly účastnit hlavního líčení.